

Nathalie Brack

Eurosceptycy w Parlamencie Europejskim

Już od pierwszych bezpośrednich wyborów powszechnych do Parlamentu Europejskiego (1979) zasiadali w nim deputowani sprzeciwiający się projektowi wspólnej Europy i/lub jego realizacji. Podział na zwolenników i przeciwników integracji wciąż jest w PE obecny, jednakże zasiadający w nim eurosceptycy pozostają mało znani. Analizy dotyczące eurosceptycyzmu koncentrują się raczej na scenie krajowej¹ niż na posłach w PE².

Literatura dotycząca Parlamentu Europejskiego jako takiego jest szczególnie bogata³ i dotyczy jego uprawnień, wyboru, organizacji politycznej, a ostatnio również jego członków. Opierając się na założeniu, że badanie posłów jest przydatne do zrozumienia procesu integracji europejskiej i że parlament jako instytucja istnieje poprzez indywidualne postawy swoich członków⁴, naukowcy starają się analizować reprezentację eurodeputowanych oraz ich działalność parlamentarną⁵. Pomimo istniejących już prac „there is much more that we can and should know about the MEPs as individual representatives”⁶. Eurosceptyczni posłowie, uważani za znikomą mniejszość, mającą niewiele okazji do wyrażania się w ramach europejskiego systemu instytucjonalnego⁷, są pomijani w literaturze naukowej. A przecież jako politycy prowadzący kampanię sprzeciwu wobec UE, odnoszący swoje największe

sukcesy w wyborach do Parlamentu Europejskiego, a następnie funkcjonujący w ramach kontestowanej przez siebie instytucji⁸, stanowią niezwykle interesujący przykład podmiotów antysystemowych, działających w jego ramach. Ich obecność w PE nasuwa pytanie o miejsce opozycji w jedynej wybieranej w wyborach bezpośrednich instytucji Unii Europejskiej.

Artykuł ma na celu zbadanie eurosceptycznych posłów do PE, ich koncepcji i praktyki sprawowania przedstawicielskiego mandatu. Zależy nam po pierwsze, na ustaleniu, jak dalece tzw. twardzi eurosceptycy (*hard*)⁹ mają jednolity obraz sprawowania swojego mandatu, a w jakim stopniu ich postawy i zachowania różnią się od siebie. Okazuje się, iż eurosceptycy stosują wiele rozwiązań alternatywnych w PE: od postawy protestu (*voice*) po postawę wycofania (*exit*)¹⁰. Po drugie, spróbujemy wyjaśnić rolę tych posłów w PE, łącząc czynniki instytucjonalne i indywidualne.

Opierając się na pracach Searinga¹¹, praktyka sprawowania parlamentarnego mandatu eurosceptycznych posłów będzie badana poprzez kategorię roli politycznej. Kategoria roli, używana głównie w socjologii i studiach prawniczych¹², „although not completely ignored, has not been the main driver of research on the EP so far”¹³, określona przez podejście motywacyjne jako

„dynamic configuration of goals, attitudes and behaviours that are characteristic of people in particular position”¹⁴, pozwala wyrazić i wyjaśnić zarówno zachowania i wyobrażenia, jakie parlamentarzyści mają na temat swojego mandatu, jak i zrozumieć sposób, w jaki działają oni w instytucjonalnych ramach. Jednak w przeciwieństwie do prac Searinga polityczne role są tutaj postrzegane jako modelowe: cechy charakterystyczne każdej roli zostały więc celowo uwydatnione.

W celu odtworzenia tych ról bazujemy w artykule na oryginalnej metodologii jakościowej, opierającej się na wykorzystaniu trzech rodzajów danych. Po pierwsze, przeprowadzono wywiady na celowej próbie parlamentarzystów będących członkami Grupy Niepodległość i Demokracja (IND/DEM)¹⁵. Pozwoliły one na poznanie podzielanych przez nich wizji Europy, Parlamentu Europejskiego, priorytetów w zakresie sprawowania mandatu oraz znaczenia, jakie przydają swoim działaniom w PE. Po drugie, na potrzeby badań prowadzone zostały sesje obserwacyjne posiedzeń frakcji, które wykorzystano do analizy zachowań posłów poza kontekstem wywiadu¹⁶. Po trzecie, przeanalizowano kluczowe działania badanych parlamentarzystów w kadencji 2004–2009¹⁷. Zebrano liczbę zapytań poselskich, wypowiedzi, sprawozdań, propozycji uchwał, nowelizacji, pisemnych oświadczeń. Analizie poddano również frekwencję na sesjach plenarnych i pełnione obowiązki w PE oraz jego organach¹⁸. Ponadto została przeprowadzona jakościowa analiza treści w oparciu o pisemne zapytania, jakie kierowali do Komisji Europejskiej w trakcie całej kadencji PE oraz na podstawie ich wystąpień plenarnych w ciągu jednego roku (2006). Przedmiotem pogłębionej analizy było także zachowania posłów podczas głosowań w 2006 roku. Z jednej strony chodziło o ustalenie priorytetowych tematów pytań i wystąpień, jak również częstotliwości

odniesień do grupy politycznej lub do określonego terytorium, a z drugiej — przeprowadzenie analizy poszczególnych głosowań, aby ocenić, czy stopień sprzeciwu i kontestacji zmienia się w zależności od poruszanych zagadnień i tematyki¹⁹.

1. Typologia ról politycznych deputowanych o nastawieniu eurosceptycznym

Podrozdział ten ma na celu przedstawienie typologii trzech modeli ról politycznych nastawionych eurosceptycznie polityków: trybun, nieobecny i pragmatyk. Dwa pierwsze typy można uznać za outsiderów ze względu na ich wycofanie się z pracy parlamentarnej, trzeci natomiast wykazuje pewien stopień zaangażowania w prace instytucji, pokazując tym samym, że eurosceptycy przyjmują różne strategie działania w PE.

a) Trybun²⁰: strategia zabierania głosu

Trybun jest posłem, który na pierwszym miejscu stawia dwa aspekty sprawowania mandatu: zabieranie głosu i rozpowszechnianie negatywnych informacji o integracji europejskiej. Motywacja dla tego typu działania jest jasna: „represent people who thought i should be their voice there”²¹. Głównym celem trybuna jest promowanie i obrona swojego stanowiska wszelkimi możliwymi środkami oraz wykorzystanie wszelkich informacji, które mogłyby je wesprzeć, w szczególności odnoszących się do luk w integracji europejskiej. „My main role is to speak, talk and stand for the people”²². Na zdecydowaną większość wystąpień składają się ogólne wypowiedzi na temat porażek i negatywnych skutków integracji i nie dotyczą treści polityk europejskich, ale mają na celu „remind the others MEPs that the decisions taken here do not represent

the views of the people and that the institution is undemocratic”²³. Poseł taki wpisuje się w logikę oratorską, polegającą na próbie delegitymizacji instytucji poprzez publiczne zabieranie głosu.

Rola frontalnej konfrontacji skutkuje tym, że trybun nie uczestniczy w innych działaniach PE. „We don’t work within it (EP) at all, we claim our position but we don’t support anything it does. We vote against any piece of legislation in its integrity, we don’t support any written declaration or own initiative report, we don’t work within it at all”²⁴. Nie ponosi on żadnej odpowiedzialności w PE, nie jest wyznaczany jako sprawozdawca prac komisji, słabo angażuje się w jej prace, czasami nawet nie zasiada w żadnej z nich: „You don’t get a lot of publicity in a committee, nobody is there to listen and the people who are there are carriers, propagandists of the EU”²⁵. Deputowany trybun robi jedynie kontestacyjny użytek z możliwości zgłaszania uchwał i poprawek. Dlatego też posłowie pełniący tę funkcję w PE zgłosili bardzo ograniczoną liczbę projektów uchwał w kadencji 2004–2009 i wszystkie one dotyczyły odrzucenia budżetu.

Głosowanie jest przedmiotem takiej samej postawy frontalnego sprzeciwu. „I will vote against legislation in protest, or in some circumstances abstain on the basis that the European »parliament« has no legitimate right to legislate over the British people”²⁶. Nawet jeśli listy wyborcze są faktycznie przygotowywane przez asystentów parlamentarnych i omawiane na posiedzeniach grupy, trybun głośnie przeciwko większości tekstów, niezależnie od przekonań politycznych. Uważa on, że jego zadaniem jest sprzeciwianie się wszystkiemu dlatego, że z zasady jest przeciwny uprawnieniom legislacyjnym Parlamentu Europejskiego, a bardziej ogólnie — jest przeciwny kompetencjom UE²⁷. Dlatego też posłowie określani jako trybuni głosowali na rzecz jednego czy dwóch dokumentów ze wszystkich 176 poddanych pod głosowanie w 2006 roku.

Rola posła-trybuna nie oznacza jednak odcięcia od instytucji: dobra znajomość zasad działania oraz praktyk innych parlamentarzystów pozwala łatwiej osiągnąć cel, jakim jest uzyskanie czasu na wypowiedź. Taki poseł o wiele częściej niż jego koledzy odwołuje się do rozporządzeń, a jego zachowanie na sesji plenarnej wyraźnie odróżnia go od pozostałych członków grupy: nie waha się uciekać do obraźliwych wypowiedzi, aby zyskać rozgłos²⁸. Ogólnie ma złe relacje z posłami z innych, szczególnie dużych, frakcji politycznych. Antykonformistyczna postawa trybuna doprowadziła zresztą do kilku zmian wewnętrznych regulacji w PE²⁹. W przeciwieństwie do skutecznego posła, opisanego przez R. Corbetta jako „one who is good at explaining, persuading and negotiating with colleagues from 15 different countries”³⁰, poseł-trybun ocenia swoją skuteczność miarą rozgłosu wywołanego poprzez swoje działania.

Drugi podstawowy aspekt dotyczy wielkiego znaczenia, jakie posłowie-trybuni przywiązują do rozpowszechniania informacji, skierowanych przede wszystkim do ich wyborców, ale także do mikroświata brukselskiego. W rzeczywistości trybun uważa za swój obowiązek informować społeczność o decyzjach podejmowanych przez UE oraz ich szkodliwych konsekwencjach: „I will use my position to the best of my ability to publicise the anti-democratic and corrupt nature of European Union institution”³¹. Taki poseł regularnie aktualizuje swoją stronę internetową, utrzymuje uprzywilejowane stosunki z prasą i pozostaje dostępny dla swoich wyborców. Jego obecność w PE jest więc z jednej strony uwarunkowana satysfakcją, jaką czerpie z zabierania głosu, a z drugiej — koniecznością zbierania i rozpowszechniania wszelkiego rodzaju negatywnych informacji na temat instytucji europejskich. „I’m in a committee on research and development and I try to attend those meetings but it’s incredibly boring. But we know from the in-

side what exactly is happening”³². To samo poszukiwanie negatywnych informacji znajduje odzwierciedlenie w rodzaju pisemnych zapytań kierowanych do Komisji Europejskiej: dotyczą głównie kosztów utrzymania instytucji, wyjazdów w delegacje do Strasburga, wniosków o dochodzenie w sprawie niektórych komisarzy, wykazów otrzymanych przez nich prezentów czy też pieniędzy wydawanych na ich osobistą ochronę.

Analiza działań europosłów-trybunów pokazuje, że stanowią oni stosunkowo spójną grupę (tab. 1). Charakterystyczną cechą ich zachowania są wypowiedzi na sesji plenarnej: mają oni porównywalnie dużą liczbę wystąpień i nie sprawują żadnej realnej władzy, uważając za swój obowiązek „być tam i wyrazić swój głos”³³. Wreszcie, żaden trybun nie zajmował kierowniczych stanowisk, z wyjątkiem N. Farage’a, który został szefem ugrupowania, aby mieć więcej czasu na wypowiedzi podczas sesji plenarnych oraz głos podczas Konferencji Przewodniczących.

b) Nieobecny: strategia wycofania

Posłów określanych mianem nieobecnych charakteryzuje zdecydowanie mniejsze zaangażowanie w prace Parlamentu Europejskiego i skoncentrowanie działalności poli-

tycznej na arenie krajowej. Rzadko stają się przedmiotem analizy³⁶, głównie z powodu trudności w gromadzeniu danych na temat tego typu posłów. Ich nieobecność może być w rzeczywistości interpretowana jako zupełne wycofanie (*exit*) z pracy w PE, bezwzględna odmowa angażowania się w funkcjonowanie tej instytucji: „No I don’t want to get involved in this! It’s not a full-time job I am doing here. Most of the MEPs, they are involved, they have contacts with lobbyists, groups, they are doing amendments. But I don’t”³⁷.

Posel o poglądach eurosceptycznych uważa, że wszelkie działania, których mógłby się podjąć w ramach PE, są daremne. „We could be blowing bubbles in the chamber, it doesn’t matter, they are going to pass laws through anyway. We can’t stop any legislation so it is important not to add legitimacy to this place which has none”³⁸. I nawet dla tych posłów-nieobecnych, którzy z większą niż przeciętnie częstotliwością występują na sesjach plenarnych PE, ich wystąpienia nie nabierają dla nich samych szczególnego znaczenia: „Yes I do speeches purpose it is an empty chamber, it is a waste of time, it is not a debating chamber”³⁹.

Porzucając działalność w PE, poseł-nieobecny może być jednak bardzo aktywny

Tabela 1. Posłowie o postawie zbliżonej do modelu roli „trybuna”

Posłowie	Obecność (na sesji plenarnej)	Wystą- pienia	Zapytania poselskie	Poprawki	Projekty uchwał	Pisemne oświad- czenia	Sprawo- zdania
Batten	86%	184	26	0	0	0	0
Clark	94%	101	18	1	1	0	0
Farage	78%	99	101	1	0	1	0
Wojcie- chowski ³⁴	98%	92	2	2	2	0	0
Titford	73%	67	11	0	1	0	0
Booth ³⁵	74%	48	4	2	2	0	0

na szczeblu krajowym: „They elected me to be opposed to the EU, it is my mandate. So I spent most of my time at home to explain how undemocratic and inefficient the EU is”⁴⁰. Rola ta może być odczytywana jako strategia preferowana przez polityków pozostających na marginesie polityki europejskiej, pozwalając im na podkreślenie swojej roli reprezentantów i silnych powiązań z wyborcami. Nieobecny w rzeczywistości widzi swoją rolę przede wszystkim jako promocję eurosceptycyzmu wśród krajowej opinii publicznej, poprzez wystąpienia w mediach (telewizja, radio i internet), rozpowszechnianie płyt DVD oraz organizację spotkań i wizyt w szkołach⁴¹. Główne źródło satysfakcji tej grupy posłów wiąże się z prowadzeniem niekończącej się kampanii przeciwko UE i wywieraniem wpływu na opinię publiczną⁴².

U źródeł przyjmowanej strategii nieobecności w PE tkwią — przynajmniej u niektórych eurosceptycznych posłów — ich wartości i silne przekonania. Bywa jednak, że osłabiają je względy koniunkturalne i oportunistyczne. Posłowie tacy uczestniczą w sesjach plenarnych, aby uniknąć kary finansowej, ale zazwyczaj są nieobecni na posiedzeniach komisji, delegacji lub grup politycznych: „I come here twice a month, for about 3 days. If I don't come and put my card in the slot to vote, I don't get my money to give to the party. I also come back with the information I get here and [...], the letters MEP behind

my name, i can do a lot more with that, it is silly but that doesn't matter, I use this position for the cause, for my country”⁴³. W tej grupie posłów są wreszcie parlamentarzyści „nie-obecni-interesowni”: ich udział w wyborach do Parlamentu Europejskiego jest przede wszystkim motywowany krajowymi względami politycznymi i chęcią wykorzystania europejskiego systemu wyborczego, który premiuje małe partie, zwykle marginalizowane na krajowej scenie politycznej⁴⁴.

Deputowani określane mianem nieobecnych charakteryzują się niską frekwencją (mimo że są częściej obecni na posiedzeniu plenarnym niż na innego rodzaju spotkaniach i posiedzeniach) i mniejszym zaangażowaniem w działalność parlamentarną. Jedynym wyjątkiem mogą być zapytania poselskie, gdyż nie wymagają one rzeczywistej obecności w PE. Co więcej, są one często wykorzystywane do obrony konkretnych interesów. W rzeczywistości analiza pisemnych zapytań ujawnia, że jest w nich częściej mowa o wyborcach niż w zapytaniach trybunów czy pragmatyków, a ich celem jest ochrona tych osób lub uzyskanie informacji, które mogą być wykorzystane w eurosceptycznych inicjatywach.

c) Pragmatyk: strategia ograniczania i kontroli

Podobnie jak w przypadku trybuna i nie-obecnego, pragmatyk ma świadomość przy-

Tabela 2. Posłowie o postawie zbliżonej do modelu „nieobecnego”

Posłowie	Obecność (na sesji plenarnej)	Wystą- pienia	Zapytania poselskie	Poprawki	Projekty uchwał	Pisemne oświad- czenia	Sprawo- zdania
De Villiers	52%	18	1	0	1	0	0
Whittaker	57%	55	2	1	1	0	0
Bloom	62%	40	40	0	1	1	0
Couteaux	69%	36	3	0	1	1	0
Nattrass	83%	36	5	0	1	0	0

należności do mniejszości, która ma małe szanse na przeфорsowanie swoich poglądów w PE. Choć może mieć pewne wspólne cechy z trybunem (przyciągnięcie uwagi opinii publicznej i odrzucenie kompromisu), pragmatyk proponuje zupełnie inną praktykę w sprawowaniu europejskiego mandatu: odpowiada on obrazowi posłów, opisanych przez O. Costę jako „napędzanych troską o zapewnienie skuteczności, która zachęca ich do niepozostawiania w jałowej opozycji”⁴⁵. Nie zamierzając zaburzać funkcjonowania parlamentu czy podważać europejskiego systemu politycznego, stara się on znaleźć równowagę pomiędzy promowaniem swoich przekonań a dążeniem do konkretnych rezultatów. Aby to zrealizować, opracował strategię „ograniczenia”. Planuje i wykonuje swoje obowiązki w ramach mandatu poselskiego poprzez poprawianie i kontrolowanie — marginalnie i w bardzo konkretnych dziedzinach — inicjatyw swoich kolegów posłów i instytucji europejskich. „My role is to represent my voters and control the legislation, be a watchdog and cover the areas that are important”⁴⁶.

Taka koncepcja mandatu dopuszcza większe zaangażowanie w pracę organów PE i uaktywnienie szerszego zakresu działań niż u trybuna i nieobecnego. Poseł-pragmatyk traktuje pracę w komisji jako najważniejszy środek służący monitorowaniu tych polityk, w których, jego zdaniem, UE ma rolę do odegrania⁴⁷.

Pragmatyk angażuje większość czasu i środków na składanie poprawek i stawianie wielu pytań do Rady i Komisji, a ich znaczna część ma na celu kontrolę, szczególnie nad wykorzystaniem europejskich środków budżetowych oraz poszanowanie zasady subsydiarności. Może zarazem nawiązać kontakty z urzędnikami Komisji w celu zwiększenia skuteczności swoich działań, jednocześnie krytykując funkcjonowanie tej instytucji: „You need contacts within the Commission although it is still very wrong that the legis-

lation is written by non-elected people without any democratic mandate”⁴⁸.

Posel-pragmatyk stara się przestrzegać pisanych i niepisanych zasad funkcjonowania PE. Ten element odróżnia go od trybuna, zwłaszcza gdy chodzi o wystąpienia plenarne: używany język i retoryka są mniej konfrontacyjne, a wystąpienia plenarne nie są przez niego uważane za najbardziej skuteczne narzędzie w sprawowaniu mandatu: „I do speeches to have a voice but i don't know if it is useful and sometimes i have the impression it is meaningless”⁴⁹. Wykazując się większym szacunkiem do kodeksów zachowań w ramach instytucji, poseł ten utrzymuje lepsze relacje z kolegami (zwłaszcza z tego samego obszaru geograficznego) i tym samym czuje się uprawniony do sporządzania sprawozdań technicznych czy zajmowania niektórych odpowiedzialnych stanowisk w komisjach parlamentarnych, w imię proporcjonalnego podziału funkcji w PE.

Ten typ posła skupia się również na swojej funkcji reprezentacyjnej oraz na kontaktach z rodakami. Reprezentacja oznacza dla niego „działanie w imieniu” swoich rodaków. Jego wystąpienia na posiedzeniu plenarnym, zapytania poselskie odnoszą się często do aspektów krajowych. Ponadto odpowiedzi na te pytania są później wykorzystywane do upolitycznienia debaty narodowej na temat UE: „Zadaję wiele pytań pozostałym dwóm instytucjom, szczególnie na tak wrażliwe tematy, a później mogę pisać artykuły w prasie szwedzkiej, aby zainicjować debatę”⁵⁰.

Posel-pragmatyk przywiązuje dużą wagę do sceny krajowej, która jest w jego oczach jedynym posiadającym legitymację miejscem działań politycznych. Swoją obecność w PE postrzega w dużej mierze instrumentalnie: dąży do wykorzystania PE jako trybuny do obrony interesów narodowych lub tych, których nie może bronić na poziomie krajowym: „we have decided to enter the structures of the European Parliament be-

cause we want not only to take care of Polish business but also to do our best in sustaining the identity of Poland as a sovereign and independent country”⁵¹. Pragmatyk jest zwykle aktywny zarówno na poziomie ponadnarodowym, jak i krajowym, oraz uważa za kwestię priorytetową wyjaśnienie swoich działań i dyskusję z rodakami: „with vote explanations it is easier for the media and the people to see how and why i voted. At the national level you can be known for your position but in the EP it is unknown”⁵².

Mimo że potrafi działać konstruktywnie na arenie PE, to nie dopuszcza kompromisu, gdy chodzi o przekonania dotyczące integracji europejskiej. Wszystkie jego działania opierają się na jego eurosceptycyzmie i są oceniane głównie w zależności od jego eurosceptycyzmu. To skłania go do opracowania podwójnej koncepcji reprezentacyjnego mandatu: „as MEP my role is to control legislation and see what i can achieve case by case but as a eurosceptic, my role is to

oppose [...] and even as MEP, I can make a difference in important areas”⁵³. Deputowany pełniący rolę pragmatyka, odpowiedzialny za liczne sprawozdania w sprawie kontroli budżetowej, zagłosował następnie przeciw swoim własnym sprawozdaniom z powodu poprawek wprowadzonych przez jego kolegów⁵⁴. Rola ta charakteryzuje się głosowaniem w zależności od polityki⁵⁵: „Zgłaszam sporo poprawek, aby przywrócić kompetencje na poziom krajowy [...] i głosuję przeciw wszystkiemu, jeśli stwierdzam, że nie powinno to być podejmowane na poziomie europejskim”⁵⁶. Jego partyjni koledzy z grupy IND/DEM pozostają tolerancyjni w stosunku do jego strategii sprawowania kontroli nad pracami PE, jednak trzeba dodać, iż jest to tolerancja ograniczona. Większość członków grupy uważa się za jedyną opozycję w PE, dlatego zachowanie pragmatyków, które zostanie ocenione jako „zbyt pozytywne”, postrzegane jest przez nich jako sprzeczne z interesami grupy⁵⁷.

Tabela 3. Posłowie o postawie zbliżonej do roli „pragmatyka”

Posłowie	Obecność (na sesji plenarnej)	Wystąpienia	Zapytania poselskie	Poprawki	Projekty uchwał	Pisemne oświadczenia	Sprawozdania
Blokland	94%	200	17	117	14	3	14
Belder	94%	187	17	18	23	2	2
Bonde ⁵⁸	98%	122	142	34	11	1	0
Sinnott	92%	247	220	58	8	10	1
Krupa	99%	155	16	161	2	7	0
Lundgren	83%	721	57	16	2	4	14
Goudin	80%	672	150	12	2	5	0
Tomczak	90%	42	38	11	1	5	0
Louis	84%	55	9	12	3	2	0
Zelezny	84%	24	4	16	2	3	0
Karatzafelis ⁵⁹	65%	101	663	16	3	1	0

2. Wybór roli politycznej: między czynnikami instytucjonalnymi a indywidualnymi

Jednym z wyzwań teorii ról jest wyjaśnienie wyboru roli przez parlamentarzystów. W przypadku eurosceptyków konieczne wydaje się połączenie dwóch poziomów analizy i wzięcie pod uwagę dwóch czynników: instytucjonalnego i indywidualnego. Kontekst instytucjonalny rozumiany jest tu jako pisane i niepisane zasady funkcjonowania Parlamentu Europejskiego. Czynniki indywidualne postrzegamy jako stosunek posła do integracji europejskiej i jego postrzeganie użyteczności PE jako instytucji.

Role są osadzone w konkretnych instytucjach, a instytucja występuje zarówno w charakterze źródła ograniczeń, jak i możliwości⁶⁰. Jeśli uznamy, że pisane i niepisane zasady PE oraz jego organów są źródłem ograniczeń i zasobów działania deputowanych, to warto zaznaczyć, że ograniczenia i zasoby nie są takie same dla wszystkich deputowanych. Zależą one bowiem od wielu czynników, takich jak ich doświadczenie zawodowe, kompetencje, kapitał polityczny, zaangażowanie w prace PE czy przynależność do konkretnej grupy politycznej⁶¹. Sytuacja eurosceptyków jest w tym zakresie wyjątkowa. W przeciwieństwie do członków dużych ugrupowań mają oni większą swobodę działania i w mniejszym stopniu muszą ściśle przestrzegać zasad zachowania podczas głosowań. Mogą w większym zakresie korzystać z indywidualnych uprawnień gwarantowanych przez wewnętrzne przepisy PE. Jak podkreślają Jacobs, Corbett i Shackleton: „the rules thus give considerable scope for dissident members within a political group or coalitions of individual members across groups, to trigger different procedures”⁶². Ta swoboda działania jest wzmocniona przez osłabienie możliwości sankcji grupy w przypadku różnicy zdań⁶³. Jednak liderzy

głównych formacji politycznych w PE pilnują, aby eurosceptycznym deputowanym nie ułatwiać promocji ich koncepcji, w szczególności odnoszących się do wrażliwych politycznie kwestii⁶⁴. To sprawia, że członkom marginalizowanych grup politycznych w PE znacznie trudniej jest zostać sprawozdawcą komisji lub w inny sposób zaangażować się w jej pracę⁶⁵. Poglądy eurosceptyków mają małe szanse na przebicie się, deputowani innych grup politycznych nie oczekują od nich wielkiego zaangażowania w prace PE⁶⁶, dlatego eurosceptycy zwykle odchodzą od „konwencjonalnej” pracy parlamentarnej i preferują indywidualne drogi działania, takie jak opisane wyżej w trzech modelach ról.

Sam kontekst instytucjonalny nie pozwala na wyjaśnienie różnic pomiędzy trzema różnymi rolami pełnionymi przez eurosceptycznych posłów. Nie znajdziemy go również w narodowości czy przynależności partyjnej: jeśli nawet uznamy, że europosłowie z krajów nordyckich i Irlandii mają większą inklinację do przyjmowania roli pragmatyka, to już eurosceptycy brytyjscy, polscy i francuscy (ci ostatni nawet wywodzący się z tej samej partii) są pod względem odgrywanych ról w dużym stopniu podzieleni. Częściowe wyjaśnienie tego zróżnicowania można znaleźć w połączeniu dwóch indywidualnych ściśle powiązanych czynników: stopnia i charakteru eurosceptycyzmu⁶⁷ oraz postrzegania instytucji PE.

Eurosceptycyzm posłów do PE ma niejedną twarz. Na podstawie literatury na temat eurosceptycyzmu oraz przeprowadzonych wywiadów⁶⁸ w grupie IND/DEM można wyróżnić trzy główne stanowiska. Pierwsze to zasadniczy sprzeciw wobec wszelkich form współpracy politycznej na szczeblu europejskim: „we are not in favor of the EU in any form”⁶⁹. Deputowani prezentujący takie stanowisko otwarcie opowiadają się za wyjściem ich krajów z UE i są szczególnie wrogo nastawieni do wszelkich form przekaza-

nia uprawnień na poziom ponadnarodowy. Za jedyną możliwą formę współpracy europejskiej uznają umowę o wolnym handlu⁷⁰. Ich stosunek do instytucji europejskich jest wrogi i krytyczny: posłowie postrzegają je jako skorumpowane i niedemokratyczne. Według nich żadna ich reforma nie jest możliwa⁷¹. Drugie stanowisko można uznać za międzyrządowe: politycy w rzeczywistości kładą nacisk na znaczenie utrzymania suwerenności narodowej i są nieprzychylnie nastawieni do przekazania uprawnień PE. Dopuszczają jednak możliwość międzyrządowej współpracy pomiędzy państwami, która pozwala na utrzymanie oraz obronę interesów i tradycji narodowych. Ich stanowisko wobec instytucji UE jest zgodne z tą samą logiką, a proponowane reformy mają na celu wzmocnienie państw członkowskich poprzez zmniejszenie uprawnień PE na rzecz Rady Ministrów i parlamentów krajowych. Ostatnie stanowisko sprowadza się do postrzegania integracji europejskiej jako niechcianego ograniczenia lub nawet zła koniecznego. Posłowie ci akceptują zasadę zinstytucjonalizowanej współpracy, mniej lub bardziej zintegrowany rynek i ograniczone transfery kompetencji. „We very much need a European cooperation and i want to stay in the EU, we need it”⁷². Pozostają bardzo krytyczni wobec instytucji europejskich, ale opowiadają się za dogłębną reformą obejmującą zwiększenie zdolności kontroli Parlamentu Europejskiego, bezpośredni wybór komisarzy UE i większą przejrzystość i odpowiedzialność unijnych instytucji.

Wydaje się, że im bardziej deputowany jest wrogo nastawiony do integracji europejskiej i UE, tym bardziej będzie ograniczał swoją rolę do bycia outsiderem: wszyscy oni należą do grupy posłów-nieobecnych lub posłów-trybunów. Ci parlamentarzyści, którzy mimo swojego eurosceptycyzmu definiują się jako reformatorzy, zawsze przyjmują rolę pragmatyka. Zwolennicy ustaleń międzyrządowych stanowią najbardziej różnorodną grupę i reprezentują każdą z trzech omawianych ról.

Światło na wybór roli w PE rzuca także postrzeganie instytucji Parlamentu Europejskiego i jego użyteczności przez poszczególnych posłów. Element ten pozwala wyjaśnić, dlaczego niektórzy deputowani wybierają rolę nieobecnego, podczas gdy inni wcielają się w rolę trybuna albo pragmatyka. Posłowie-nieobecni nie uznają żadnej władzy, wartości ani użyteczności PE. W konsekwencji każde zaangażowanie czasu lub zasobów materialnych na rzecz pracy w instytucji ocenianej jako pozbawionej jakiegokolwiek wpływu i znaczenia wydaje się daremne: „Nothing can change here because nothing happens here, you will see a lot of activity, a lot of talks, a lot of speeches but it doesn't mean anything, it is meaningless, it's a joke”⁷³. Taka postawa idzie czasem w parze z ogólną niechęcią do polityki, co dodatkowo wzmocnia przeświadczenie posłów, iż nie mają w Unii Europejskiej do odegrania żadnej roli⁷⁴. Posłowie, którzy wybierają rolę trybuna lub pragmatyka, postrzegają PE albo jako użyteczną platformę pozwa-

Tabela 4. Podział ról w zależności od poziomu eurosceptycyzmu deputowanych

Rola	Przeciwny jakiegokolwiek współpracy	Zwolennik współpracy międzyrządowej	Reformator
Trybun	5	1	0
Nieobecny	3	2	0
Pragmatyk	0	3	8

lającą odgrywać im rolę reprezentanta, albo jako organ ustawodawczy sprawujący pewną kontrolę nad innymi instytucjami. W przeciwieństwie do nieobecnych, pragmatycy i trybuni mają poczucie odgrywania roli na szczeblu ponadnarodowym: „By making speeches [...], he is also talking to people in all Member States and receives congratulations from people all over Europe, thanking him for putting their point of view, standing up for democracy. So he does have a role in the EU: speaking up for the majority which is not represented in any other way”⁷⁵.

3. Podsumowanie

W europejskim systemie instytucjonalnym nie istnieje klasycznie definiowana opozycja, ponieważ nie istnieje w niej tradycyjnie rozumiana władza wykonawcza opierająca się na partyjnej spójności gwarantującej wsparcie większości⁷⁶. Nie ma więc w PE trwałego zróżnicowania między większością i mniejszością, między rządzącymi a opozycją. W niniejszym artykule odeszliśmy nieco od tej klasycznej perspektywy⁷⁷, wychodząc z założenia, że w czasie ostatnich trzydziestu lat PE był miejscem, gdzie wyrażany był sprzeciw wobec integracji europejskiej i/lub wobec UE i że politycy eurosceptyczni dali się poznać jako aktywni w promowaniu swoich przekonań. Artykuł miał na celu przede wszystkim zbadać polityków o postawach antyintegracyjnych, którzy stanowią antysystemową opozycję w ramach systemu

europejskiego. Opierając się na socjologii ról określonych przez podejście motywacyjne oraz na oryginalnej metodologii, zaproponowano typologię trzech ról politycznych: trybuna, nieobecnego i pragmatyka. Eurosceptyczni deputowani mogą wziąć na siebie rolę pragmatyka i wywierać wpływ na prace Parlamentu Europejskiego, ale w ten sposób legitymizują jego obrady. Mogą również odmówić udziału i odgrywać rolę nieobecnego, pozbawiając się możliwości bycia zauważonym oraz wywierania jakiegokolwiek wpływu. Mogą również wybrać rolę trybuna, artykułując swój sprzeciw wobec Unii w samym jej jądrze, odmawiając przy tym przestrzegania zasad politycznej poprawności i akceptując wizerunkowe ryzyko płynące z ich uczestnictwa w obradach. Wreszcie, artykuł ten pozwolił ukazać, że wybór jednej z tych ról wynika z kombinacji czynników instytucjonalnych i indywidualnych oraz że stopień i charakter opozycji w Europie odgrywają znaczącą rolę w tym zakresie.

Należy zauważyć, że badanie europarlamentarzystów wykracza poza ścisłe ramy analizy posłów antysystemowych czy też eurosceptycyzmu, odnosząc się do problemu konfliktu wewnątrz systemu europejskiego. System ten ma tendencję do odrzucenia konfliktu, odwołując się do konsensualnego trybu podejmowania decyzji i fachowych ekspertów, co oznacza, że dysponuje niewielką liczbą zinstytucjonalizowanych sposobów wyrażenia sprzeciwu.

Opracowanie i tłumaczenie:
Agnieszka Klisowska i Anna Pacześniak

¹ Z wyjątkiem ostatnich prac (R. Katz, *Euroscepticism in Parliament: a comparative analysis of the European Parliament and National Parliaments*, [w:] P. Taggart, A. Szczerbiak, *Opposing Europe? The Comparative Party Politics of Euroscepticism*, t. 2, Oxford 2008, s. 151–180; G. Benedetto, *Explaining the failure of Euroscepticism in the European Parliament*, [w:] P. Taggart, A. Szczerbiak, *op. cit.*, s. 127–150) oraz panelu „diverging views on Europe: the EU against itself?”, *EUSA conference*, 2009.

² C.B. Jensen, J.J. Spoon, *Thinking locally, acting supranationally: Niche party behavior in the European Parliament*, „European Journal of Political Research” 49, 2010, s. 180.

³ O. Costa, O. Rozenberg, *Parlementarismes*, [w:] C. Belot, P. Magnette, S. Saurugger, *Science politique de l'Union européenne*, Paris 2008, s. 249–283.

⁴ R. Katz, B. Wessels, *The European Parliament, the National Parliaments, and European Integration*, Oxford 1999.

⁵ T. Bale, P. Taggart, *Finding Their Way: The Socialisation of Freshmen MEPs in the European Parliament*, communication for *European Union Studies Association (EUSA)*, Austin, Texas, 2005, s. 1–22; O. Costa, J. Navarro, *Le mandat parlementaire européen. Qui représentent les députés européens?*, [w:] S. Saurugger, *Les modes de représentation dans l'Union européenne*, Paris 2003, s. 123–152; O. Costa, *Le Parlement européen, assemblée délibérante?*, Bruxelles 2001; S. Hix, A. Noury, G. Roland, *Democratic Politics in the European Parliament*, Cambridge 2007; J. Navarro, *Les députés européens et leur rôle*, Bruxelles 2009.

⁶ R. Scully, D. Farrell, *MEPs as representatives: individual and institutional roles*, „*Journal of Common Market Studies*” 41, kwiecień 2003, nr 2, s. 271.

⁷ S. Usherwood, *Skeptical or simply opposed? Anti-EU groups and the Constitution*, [w:] A. Cohen, A. Vauchez, *La Constitution européenne: élites, mobilisations et votes*, Bruxelles 2007, s. 169.

⁸ G. Benedetto, *op. cit.*, s. 127–128; N. Brack, *Quelle Opposition au sein du Parlement européen?*, [w:] A. Crespy, M. Petithomme, *L'Europe sous tensions. Appropriation et Contestation de l'intégration européenne*, Paris 2010, s. 179–196.

⁹ P. Taggart, A. Szczerbiak A., *op. cit.*

¹⁰ A. Hirschmann, *Exit, Voice, and Loyalty: Responses to Decline in Firms, Organization, and States*, Cambridge 1970. Według Navarro (por. niżej), posłowie niezadowoleni z możliwości oferowanych przez system instytucjonalny mogą wybrać pomiędzy postawą protestu lub wycofania.

¹¹ D.D. Searing, *Westminster's World. Understanding Political Roles*, Cambridge 1994.

¹² W.C. Müller, T. Saafeld, *Members of Parliament in Western Europe. Roles and Behaviour*, Londres 1997.

¹³ T. Bale, P. Taggart, *op. cit.*, s. 6.

¹⁴ D.D. Searing, *op. cit.*

¹⁵ Wywiady przeprowadzono z 16 deputowanymi grupy IND/DEM (lub ELD, jej kontynuatora). Zwykle odbywały się w Brukseli lub Strasburgu i były prowadzone w cztery oczy (niektóre wyjątkowo zostały przeprowadzone przez telefon).

¹⁶ Obserwowano pięć posiedzeń grupy, między 15 lipca 2009 a 2 lutego 2010 r.

¹⁷ W analizie działalności parlamentarnej (tabele 1, 2, 3) nie byli brani pod uwagę deputowani, którzy sprawowali mandat krócej niż połowę kadencji.

¹⁸ Dane zebrane na stronie www.votewatch.eu.

¹⁹ Zob. artykuł De Giorgi w tym numerze.

²⁰ Nazwa tego modelu została zainspirowana pracami Lavau na temat francuskiej partii komunistycznej, szczególnie dotyczącymi antysystemowej postawy tej partii i jej „funkcji trybuna”. Jednakże prezentowany tutaj typ nie odnosi się do roli rzecznika osób odrzuconych, lecz raczej do reprezentanta osób niezadowolonych, które czują się wykluczone z systemu politycznego, sprawującego jedynie negatywną władzę w systemie instytucjonalnym. Zob. G. Lavau, *Le parti communiste dans le système politique français, Le Communisme en France*, CFNSP 1965, nr 175, s. 25–37.

²¹ Wywiad telefoniczny z B. Wojciechowskim, eurodeputowanym z grupy IND/DEM, 7 kwietnia 2010.

²² N. Farage, eurodeputowany z grupy IND/DEM, wywiad z 15 lipca 2009.

²³ G. Batten, eurodeputowany z grupy IND/DEM, wywiad telefoniczny z 21 października 2009.

²⁴ A. Reed, rzecznik N. Farage'a, wywiad z 15 lipca 2009.

²⁵ N. Farage, wywiad z 15 lipca 2009.

²⁶ G. Batten, *personal declaration*, maj 2009.

²⁷ M. Graham Booth, eurodeputowany z grupy IND/DEM, wywiad z 21 marca 2006.

²⁸ Przykład: N. Farage'a, który podczas sesji plenarnej obraził przewodniczącego Rady Europejskiej i odmówił przeprosin, został później ukarany przez przewodniczącego PE. Jednak, według jego deklaracji prasowych, jest bardzo mało prawdopodobne, aby zmienił swoje zachowanie i sposób postrzegania swojego mandatu.

²⁹ N. Brack, O. Costa, C. Dri, *Structural and political consequences of procedural changes in the European Parliament, Ninth Workshop of Parliamentary Scholars and Parliamentarians*, Wroxtton College, 24–25/07/10.

³⁰ R. Corbett, *A very special parliament: The European Parliament in the twenty-first century*, „The Journal of Legislative Studies” 8, 2002, nr 2, s. 4.

³¹ G. Batten, *op. cit.*

³² G. Booth, wywiad z 21 marca 2006.

³³ Można zauważyć, że strategia ta znajduje pewne uznanie (w sensie możliwości identyfikacji) w oczach innych deputowanych, niezależnie od tego, czy się z nią zgadzają, czy też się od niej dystansują (G. Deprez, eurodeputowany z grupy ALDE, wywiad telefoniczny z 7 kwietnia 2006; C. Schlyter, eurodeputowany z grupy Verts/ALE, wywiad z 28 kwietnia 2009; S. Stevenson, eurodeputowany z grupy PPE-DE/ECR, wywiad z 30 czerwca 2009, H. Dahl, eurodeputowana z grupy IND/DEM, wywiad z 9 lipca 2009).

³⁴ Okres sprawowania mandatu: 45 miesięcy.

³⁵ Okres sprawowania mandatu: 50 miesięcy.

³⁶ Z wyjątkiem badań J. Navarro, *op. cit.*; T. Bale, P. Taggart, *op. cit.*

³⁷ J. Witthaker, eurodeputowany z grupy IND/DEM, wywiad telefoniczny z 15 kwietnia 2006.

³⁸ M. Trevor Colman, eurodeputowany z grupy IND/DEM, wywiad z 15 lipca 2009.

³⁹ G. Bloom, eurodeputowany z grupy IND/DEM, wywiad z 23 marca 2006.

⁴⁰ J. Witthaker, wywiad telefoniczny z 15 kwietnia 2006.

⁴¹ T. Colman, wywiad z 15 lipca 2009.

⁴² T. Colman, wywiad z 15 lipca 2009; G. Bloom, wywiad z 23 marca 2006.

⁴³ *Ibidem.*

⁴⁴ Odnosi się to szczególnie do krajów z większością ordynacją wyborczą („first-past-the-post”). Jak wykazali Reif i Schmitt (1980), wybory europejskie mają tendencję do bycia wyborami o drugorzędnym znaczeniu, sprzyjając powstawaniu partii protestu.

⁴⁵ O. Costa, *Les députés européens entre allégeances multiples et logique d'institution*, „Journal of European Integration” 24, 2002, nr 2, s. 110.

⁴⁶ K. Sinnott, eurodeputowana z grupy IND/DEM, wywiad telefoniczny z 10 sierpnia 2009.

⁴⁷ K. Sinnott, wywiad z 10 sierpnia 2009, H. Goudin, wywiad z 10 sierpnia 2009 i H. Dahl, wywiad z 9 lipca 2009.

⁴⁸ K. Sinnott, wywiad z 10 sierpnia 2009.

⁴⁹ *Ibidem.*

⁵⁰ H. Goudin, wywiad z 10 sierpnia 2009.

⁵¹ Strona internetowa U. Krupy, eurodeputowanej z grupy IND/DEM 11 sierpnia 2009.

⁵² N. Lundgren, eurodeputowana z grupy IND/DEM, wywiad telefoniczny z 15 marca 2010.

⁵³ H. Dahl, wywiad z 9 lipca 2009.

⁵⁴ N. Lundgren, wywiad telefoniczny z 15 marca 2010.

⁵⁵ Analiza głosowań posłów w roku 2006 pokazuje, że bardziej popierają oni inicjatywy unijne dotyczące rynku wewnętrznego, ochrony konsumentów i środowiska naturalnego.

⁵⁶ H. Goudin, wywiad z 10 sierpnia 2009.

⁵⁷ Przykładowo: poseł-pragmatyk był szczególnie zaangażowany w prace jednej z komisji (sporządzał sprawozdania oraz pełnił funkcję wiceprzewodniczącego komisji). Taka postawa wywołała niezrozumienie członków grupy i była krytykowana przez posłów-trybunów. Jego eurosceptycyzm został w konsekwencji zakwestionowany w trakcie posiedzeń grupy. Obserwacja uczestnicząca podczas posiedzenia UKIP, Strasburg, 15 lipca 2009, i posiedzenie polityczne grupy EFD, Bruksela, 26 sierpnia 2009.

⁵⁸ Okres sprawowania mandatu: 45 miesięcy.

⁵⁹ Okres sprawowania mandatu: 38 miesięcy.

⁶⁰ D.D. Searing, *op. cit.*

⁶¹ O. Costa, N. Brack, *The Role(s) of the Eurosceptic MEPs*, [w:] D. Fuch, R. Magni-Berton, A. Roger, *Euroscepticism. Images of Europe among mass publics and political elites*, Opladen-Farmington Hills, 2009, s. 253–272.

⁶² F. Jacobs, R. Corbett, M. Shackleton, *The European Parliament*, wyd. 7, Londres 2007, s. 56.

⁶³ O. Costa, *op. cit.*, s. 306.

⁶⁴ O. Costa, N. Brack, *op. cit.*

⁶⁵ F. Jacobs, R. Corbett, M. Shackleton, *op. cit.*, s. 59.

⁶⁶ J. Navarro, *op. cit.*; O. Costa, *op. cit.*

⁶⁷ Związek między postawą wobec integracji europejskiej a rolą był już wspomniany przez M. Hagger, M. WING, *Legislative roles and clientele orientations in the European Parliament*, „Legislative studies quarterly” 4, 1979, nr 2, s. 165–196; R. Katz, *Representational roles*, „European Journal of Political Research” 32, październik 1997, nr 2, s. 211–226. Navarro (*op. cit.*) pokazał, że liczne poglądy posłów, będących zwoleńnikami Europy, mają wpływ na wybór roli, ale w znacznym stopniu pominał ich różnorodność wśród eurosceptyków.

⁶⁸ W wypadku braku wywiadu stanowiska posłów zostały zrekonstruowane na podstawie informacji dostępnych na ich stronach internetowych, stronach ich partii oraz wypowiedzi na sesjach plenarnych w czasie debat odnoszących się do przyszłości Europy, a także traktatów w kadencji 2004–2009.

⁶⁹ N. Farage, wywiad z 15 lipca 2009.

⁷⁰ T. Colman, wywiad z 15 lipca 2009.

⁷¹ G. Booth, wywiad z 26 lipca 2006.

⁷² H. Dahl, wywiad z 9 lipca 2009.

⁷³ T. Colman, wywiad z 15 lipca 2009.

⁷⁴ W. Dartmouth, eurodeputowany z grupy ELD, wywiad z 26 stycznia 2010.

⁷⁵ A. Reed, wywiad z 15 lipca 2009.

⁷⁶ P. Mair, *Political Opposition and the European Union*, „Government and Opposition” 42, 2007, nr 1, s. 1–17.

⁷⁷ Zob. artykuł N. Brack, S. Weinblum, *Pour une approche renouvelée de l'opposition politique*, „Revue internationale de politique comparée” 18, 2011, nr 2.

Euroskeptics in the European Parliament

Summary

Although oppositions in Europe have been much studied, Euroscepticism within the European Union institutions has been largely neglected by scholars. In an attempt to fill in this gap, this article concentrates on the minority of hard Eurosceptic Members of the European Parliament to examine the perceptions and practices that these anti-system actors have of their representative mandate at the EU level. This article first aims to determine how they conceive and carry out their mandate and whether there is a variation among them concerning the vision of their mandate and their behavioral characteristics. Drawing on the insights of role theory and using a qualitative methodology, it proposes a typology of roles and shows that these representatives have more choice than a voice or exit strategy. Then, this article combines individual and institutional factors to explain the choice of a role by these actors.

Anna Pacześniak